

Eshatološki vidik pojma *thesaurus* u Ambrozijevu djelu *Expositio Psalmi CXVIII*

Drago Tukara*

Sažetak

Polazeći od čovjeka čija egzistencija u svakom trenutku može biti ugrožena, autor ovoga članka ukazuje na svijetli lik Crkve četvrtoga stoljeća, koji svojom egzegetskom sposobnošću i pastoralnom zauzetošću bodri čovjeka na hrabri čin prelaska iz jednoga u drugi život. Sveti Ambrozije usmjerava svoj pogled prema Kristu, a istovremeno oči drži budnim nad čovjekom. Krist i čovjek su blago koje se uočava prezentno, pa stoga autor članka to blago istražuje u eshatološkom aspektu. Članak je podijeljen na tri dijela.

U prvom dijelu autor predstavlja blago na zemlji. Riječ je o materijalnom dobru koje čovjek posjeduje i koje je potrebno za siguran život dok je na zemlji. Izražen je pozitivan stav prema zemaljskim dobrima koja su plod cjelokupne stvaralačke Božje ljubavi. Isto tako izražena je i negativna perspektiva zemaljskoga bogatstva ukoliko se čovjek oslanja samo na njega. Kao primjer istaknuto je egipatsko bogatstvo koje je simbol moći na zemlji, ali koje postaje bespomoćno u susretu s »posljednjim stvarima«: sa smrću i vječnim životom.

U drugom dijelu riječ je o blagu koje se nalazi u čovjeku. To je čovjekov intelektualni i duhovni život koji ga može učiniti najvećim bogatašem kao i najvećim siromahom. Istaknute su čovjekove mentalne i duhovne sposobnosti. Čovjekovo srce je neiscrpni trezor bogatstva, a memorija arhivska građa za istraživanje.

*U trećem dijelu dolazi se do središnje točke istraživanja. To je blago na nebu. Međusobno se isprepliću i nadopunjuju biblijski tekstovi i osobno proživljeno iskustvo utemeljeno na vjeri u Onoga koji nadvisuje sve stvoreno. Autor predstavlja bogatstvo izričaja i tumačenja samoga pojma *thesaurus in coelo* kao posljednje odrednice ljudskoga i sveukupnoga postojanja, s očiglednim naglaskom na Božju ljubav i vjernost koje ne napuštaju čovjeka niti poslije smrti.*

Ključne riječi: Isus Krist, eshatologija, thesaurus, vječni život, srce, duša, razum, blago

* Dr. sc. Drago Tukara, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Adresa: Petra Preradovića 17, p. p. 54; 31400 Đakovo, Hrvatska. E-pošta: drago.tukara@gmail.com

Uvod

Na putu prema eshatonu nezaobilazno stoji čovjek i njegova želja za sakupljanjem i posjedovanjem materijalnoga bogatstva kao životne sigurnosti. Posebno je konac četvrtoga stoljeća bio obilježen tom željom; neumjerenosti i nezasićenosti kao da nije bilo kraja. Stoga ne iznenađuje da su crkveni oci¹ na Zapadu, ne izgubivši nikada iz vida vječna dobra, neumorno govorili protiv nagomilavanja bogatstva te pozivali na odricanje u korist vječnoga života. Bogatstvo su držali dobrom na korist svima, a istovremeno su odgajali za savršeniji život koji se stječe prodajom zemaljskoga blaga kako bi se steklo vječno.

Ambrozijevo djelo *Expositio psalmi CXVIII*² bit će nam izvor iz kojeg ćemo crpsti govor o eshatologiji. Želja je Ambrozijeva od Zakona prijeći Kristu preko milosrđa koje nadilazi zakonske propise. Psalam 118³ u sebi krije moralnu dimenziju koju su isticali i drugi crkveni oci toga vremena, a Ambrozije ju je prihvatio⁴.

U tumačenju psalma ističe se ekonomija spasenja, koja se postiže prelaskom od staroga prema novomu Zakonu te zajedništvom u Kristu. Budući da je riječ o prijelazu, potrebno je ukazati na određenu dinamiku duhovnoga i moralnoga života. Ta dinamika vodi čovjeka prema drugom životu u eshatonu⁵. Čovjeku i njegovu materijalnom bogatstvu Ambrozije želi dati eshatološku dimenziju. Davanje nove dimenzije znači tumačiti bogatstvo u materijalnom, duhovnom i eshatološkom aspektu. Ustvari, istražujemo sadržaj koji se krije u pojmu *thesaurus*, a koji bi trebao potvrditi Ambrozijev eshatološki govor⁶.

1. Blago na zemlji

1.1. Materijalno blago

U ovom dijelu našega rada posvećujemo pozornost onom blagu koje se nalazi na zemlji kao plod cjelokupnoga Božjega stvaralačkog djela. Materijalna vrijednost svega stvorenog okružuje čovjeka, u nju je uronjen svojim duhom i svojim tijelom. Stoga, nameće nam se osnovno pitanje o intenzitetu čovjekove uronjenosti u materiju i pridavanja joj vrijednosti od životne važnosti. S jedne strane

1 Situacija ni u Istočnom Rimskom Carstvu nije bila bolja, o čemu svjedoči Ambrozijev suvremenik Ivan Zlatousti u *In Mattheum* 85, 3–4: »Crkveni ljudi doista nisu ništa bolji od svjetovnjaka. Danas su naime i biskupi pritješnjeni zauzetošću materijalnim dobrima više nego službenici, ekonomisti, trgovci; i dok bi se trebali brinuti za spas duša oni se upuštaju u aktivnosti i poslove koji pripadaju poreznicima, bankarima, knjigovođama... radi ovih stvari svaki dan su na mukama«.

2 Izvorni tekst djela koristimo iz *Opera omnia di sant'Ambrogio. Commento al Salmo CXVIII. Introduzione, traduzione, note e indici di Luigi Franco Pizzolato*, Roma 1987, (izd. latinsko–talijansko).

3 Psalam koji sveti Ambrozije tumači u svom djelu u nas je obično označen kao Psalam 119 (118).

4 Psalam je podijeljen na dvadeset i dvije strofe prema alfabetu, unutar kojih se nalazi po osam verseta. Broj osam ima posebno značenje jer označava savršeno poznavanje Božje riječi. Također, označava novu ekonomiju spasenja u Kristu. Ovakva podjela i moralno tumačenje psalma poznato je u crkvenih otaca prije Ambrozija, *Opera omnia...* str. 18.

mora biti uronjen jer je postavljen kao njezin upravitelj, a s druge mora iz nje izroniti i po Stvoriteljevoj zamisli uroniti u drugu stvarnost. Koliko je čovjek okružen i zaražen materijalnim bogatstvom i koje su sve mogućnosti da se izliječi od navezanosti na zemaljska dobra, svjedoči nam milanski biskup.

Kako smo već gore rekli, Ambrozije polazi od onoga što sadrži Psalam 118. Štoviše, čitajući i tumačeći svaki pojedini redak spomenutoga Psalma, pojačava mu vrijednost i autoritet, aplicirajući mu druga biblijska mjesta. Tako redak: »Nek milost tvoja, Jahve, dođe na mene i spasenje po tvom obećanju«⁽⁴¹⁾ dovodi u vezu s Jeremijinim riječima: »Smrt se ušulja kroz prozore naše« (9, 20).

Čovjekova propast i smrt se naziru kao posljedice njegove nepažnje. Bogatstvo koje ima je njegovo fizičko tijelo, i ono je poput vrata kroz koja ulazi smrt. Tako na vrlo konkretan način kaže da su čovjekove oči⁷ vrata za smrt koja dolazi ako s požudom pogledava tuđu ženu, ako pogledava bogatstvo neke udovice sa željom da joj ga oduzme.

Theaurus je ovdje shvaćen prije svega u materijalnom smislu, jer je on vrata koja vode u smrt i jer je oduzet onima kojima pripada, a tiče se onih koji su nemoćni, siromašni ili po materijalnom statusu manji od drugih.

U pozadini se krije i pozitivan pristup materijalnom dobru. S puno ushićenja Ambrozije opisuje ljepotu stvorene prirode, njezinu korist i dobrotu nasuprot negativističkim filozofskim shvaćanjima svijeta. Njegov pozitivan pristup materijalnoj stvarnosti se očituje preko obraćanja čovjeku: »Podigni (oči) prema nebu! Noću promatraj ukras zvijezda i okrugli mjesec a danju sunce. Promatraj more, razmišljaj o zemlji: svako stvorenje, kao djelo Božje, ispunja tvoj duh. Koje li tjelesne savršenosti kod životinja! Kojeg li sklada u čovjeku! Na ovo usmjeri svoj pogled i nećeš imati oči za nepravdu i svađe.«⁸

5 Naziv *eshaton* potječe iz grčkoga jezika, a označava ono što se odnosi na vremenski posljednje stvari čovjekove egzistencije. U govor o *eshatonu* spada tema smrti i zagrobnog života, ponovnog Kristova dolaska i čovjekova određenja za raj, čistište i pakao; tema o budućnosti svega stvorenog, usp. Nemet Ladislav. (2002) *Kršćanska eshatologija*, Zagreb, KS, 11.

6 Uočava se da Ambrozije koristi pojmove *thensaurizare* i *metere* koji u sebi uključuju materijalno i duhovno bogatstvo. Kada je riječ o prvome, upozorava kako treba izbjegavati zgrtanje materijalnoga bogatstva, a kada je riječ o drugome, misli na one ljude koji znaju žeti bogatstva ovoga svijeta i očuvati čisto srce. Tako se prvi pojam odnosi na materijalno, a drugi na duhovno bogatstvo. Ambrozije naširoko nastavlja tumačiti ove pojmove, govoreći o prividnosti zemaljskih i koristi budućih dobara; jedne zgrće, a druge čistim srcem žanje. Budućim dobrima na nebu se može nadati onaj koji se za života vježbao na različite načine ostvariti pojam *metere*. Usp. Ambrozije, *De interpellatione Iob et David*, III, 1–3. Pojam *thensaurizare* u sebi krije negativnost bogatstva kao i pojam *thensaurizare*, jer označava njegovu apsurdnost i beskorisnost, budući da se zgrće, a da se ne zna za koga, usp. Ambrozije, *Explanatio Psalmi XXXVIII*, 23, 1. U svojim djelima Ambrozije koristi »*thesaurus*« i »*thensaurus*«. U latinskom obliku pojavljuje se *n*, a Ambrozije ga spominje preko dvadeset puta. Ali bez obzira na ovo umetanje, nije riječ o dva različita glagola, nego o jednom glagolu s istim značenjem.

7 Na drugom mjestu usta se spominju kao vrata za ulazak u smrt. Umilni razgovori s bludnicom vode u smrt, usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 5, 29–30.

8 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 5, 29.

Usprkos pozitivnosti materijalnoga blaga koje čovjek ima na raspolaganju za vrijeme zemaljskoga života, Ambrozije se ne zaustavlja predugo na njemu, nego vješto prelazi na njegovu moralnu interpretaciju. Doista je interesantno primijetiti da oblici pojma *thesaurus* u većini slučajeva nemaju samo materijalno značenje. Govori se o materijalnom dobru, ali preko njega se želi postići duhovno i nebesko. Na primjer, kada govori o bogatstvu fizičkih očiju, aludira na oči mistike. To su oči duše koje ne promatraju ispraznosti ovoga svijeta. Krist nije došao učiniti čovjeka slijepim nego mu prosvijetliti um. »Zapalio je tvoje srce kako bi razumio smisao nebeskih zapovijedi, narav duše, milost budućega života, koji će biti naše buduće stanje«. Nastavlja dalje. »Uzdigni svoj um! Usmjeri pogled prema nebu i ne prekopavaj po zemlji! Ne budi pohlepan za zlatom i srebrom, ako ne želiš dati povoda zamkama ovoga svijeta.«⁹

Materijalno bogatstvo su vrata kroz koja ulazi smrt, a nasuprot tome stoje vrata Crkve, zaručnice Kristove, koja vode u vječni život. Blago koje nude Crkva i Krist je oslobođenje od grijeha. Ono je spasenje koje se postiže darivanjem siromašnima, dobrim ponašanjem i časnim mislima.

1.2. Kraljevsko blago

U djelu se pojam kraljevskoga blaga spominje dva puta. U sebi krije materijalno i duhovno značenje. Prvi puta se *thesaurus regios* spominje (2, 28) u materijalnom smislu na temelju biblijskoga teksta 2 Ljet 24, 13, a odnosi se na novac. *The-saurus* ovdje ima značenje kraljevske riznice ili kovčega u koji se odlagao novac kao propisani porez od strane Mojsija za gradnju Jahvina Doma i za posude u hramu. Naime izraelski narod je dolazio i ubacivao u trezor propisani novac, a kad bi ga napunili, bio bi ispražnjen, ali se moralo paziti da se to odvija na tajanstven način. Trebalo je, kako i sam Ambrozije naglašava, paziti da neprijatelj, tj. Babilon, ne bi saznao za takvo blago, došao i oduzeo ga. Ambroziju je ovaj biblijski događaj poslužio za moralnu ili duhovnu interpretaciju drugog pojma *thesaurus* koji se odnosi na Krista¹⁰. Poslužimo se njegovim tekstom: »Ne otkrivaj nevjernicima svoje blago, premda bi se mogli pretvarati da su ti prijatelji, ne otvaraj najintimnije kutke svoje kuće! Ne otvaraj kraljevski trezor, za kojeg Babilonci ne trebaju znati ako ne želiš da dođu orobiti tvoje nasljednike i uništiti izvor tvoje moći.«¹¹

Isprepletana je uporaba pojma *thesaurus* koji otkriva vanjskoga neprijatelja ali i onoga unutrašnjeg. Babilon je prijetnja materijalnom blagu izraelskoga naroda, ali još veći neprijatelj je neprijatelj Božjih tajni. Zato će Ambrozije puno puta upo-

9 Usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 5, 31–32. Ovdje je prisutan čovjekov *status rectus*, po kojem se razlikuje od životinje, počevši od položaja njegova tijela. *Status rectus* dobit će moralnu interpretaciju nebrojeno puta, posebno kada je riječ o nebeskim i vječnim vrijednostima.

10 Ambrozije duguje Origenu način interpretacije »čuvanja blaga«, jer je Origen prije njega progovorio o toj temi. Još je Origen komentirao *mysterium regis* na temelju Tob 12, 7, a odnosi se na čuvanje kraljeve tajne. Ovo će prerasti kasnije u *disciplinu arcani* koja će poprimiti dublje značenje, a odnositi će se na čuvanje vjerskih tajni unutar vjerske zajednice.

11 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 2, 28.

zoravati čovjeka na njegovo ponašanje prema neprijateljima njegova blaga. Blago koje se krije u čovjeku je vrijednije i važnije, pa se stoga Ambrozije ne zadržava na »Babilonu« koliko na čovjeku i Crkvi.

Kada drugi puta spominje *thesaurus regios* (6, 24), on dobiva dublje značenje. Dovodi se u vezu sa Starim i Novim zavjetom, Prorocima i Zakonom, i konačno u vezu s Kristom i Crkvom. Dakle gubi svoje materijalno značenje i dobiva duhovno i moralno. Evo utemeljenja:

U kući je sjedila vjerna zaručnica Gospodinova, unutar zidova čvrstih temelja duhovne stijene Zakona i Proroka, puna veselja i radosti. Gledala je otvorenih usta *thesauros regios* i njezin pogled je bio pozoran i pun čežnje za spoznajom mudrosti koja joj je objavila ova bogatstva. Njezin je život bio skriven unutra ali je neprestano tražila Jednoga koji joj je dao moć spoznaje skrivenoga.

Thesaurus regios se odnosi i na Krista kojeg je Crkva već u Starom zavjetu »u tajnosti i skriveno« promatrala i očekivala. *Thesaurus* je dakle Krist. Na vrlo slikovit način Ambrozije opisuje ovu činjenicu:

Došao je Gospodin Isus, skačući preko planina; tako preskače i prelijeće da preskoči materijalna i kamena vjerovanja Židova. Zaustavio se ispred zidina kuće Staroga zavjeta, gledajući unutra preko prozora Zakona, preko otvora Proroka. Poziva Crkvu da se popne na visine, iznad Zakona i Proroka, sve do vrhova Evanđelja i da sigurno hoda preko mreža i zamki židovskoga tumačenja.¹²

1.3. Egipatsko blago

Čini se da je u Ambrozijevo vrijeme egipatsko bogatstvo bilo simbol bogatstva¹³. U kontekstu egzegeze biblijskoga teksta, u ovom slučaju Psalma, egipatsko bogatstvo dobiva svoje mjesto. Premda je tako, ono zasigurno nema neku posebnu vrijednost za moralni i duhovni život. Doduše, egipatsko bogatstvo je *signum triumphale* koji je postao sinonim za najviše ljudsko dostignuće na zemlji. Ovdje je riječ o ljudskom trijumfu, kako na ekonomskom tako i na političkom području. Rijetkost je da trijumf čovjeka ostavlja ravnodušnim; štoviše on u njemu rađa želju za slavom i moći, za još većim uspjehom. Onu moć i slavu bogatstva što su ih Egipćani postigli, u Ambrozijevo vrijeme zasigurno postižu i Rimljani. Ekonomska situacija u Rimskom Carstvu ponukala je Ambrozija da i on sam zauzme stav prema materijalnim dostignućima, što se očekivalo i od kršćanske zajednice. Ne nalazimo direktnu kritiku materijalnog trijumfa s negativnim prizvukom, nego se uočava jedan paralelizam: povlači se naime paralela između *signum triumphale* i *signum cru-*

12 Usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 6, 24. Uočava se Kristova prisutnost kroz cijelu povijest spasenja, izrečena u Svetom pismu. Crkva je na mističan način bila prisutna u Starom zavjetu i promatrala bogatstvo premda još nije sve razumjela. Razumijevanje je stekla tek po evanđelju i u osobnom susretu s utjelovljenom Riječi. Pojavljuje se tipična tema »prisutnost–odsutnost« utjelovljene Riječi u Starom zavjetu, usp. Daniélou Jean, (1948): *L'unité des deux Testaments dans l'oeuvre d'Origine*, u: *Revue des Sciences Religieuses*, 22, 30.

13 U drugim djelima egipatsko bogatstvo se spominje nekoliko puta. Naravno, kronološki gledano egipatsko bogatstvo je postojalo prije Ambrozija, ali ga milanski biskup »izvlači iz povijesti«, o njemu raspravlja i stavlja ga kao uzor ljudskoga dostignuća na zemlji.

cis. Egipatsko bogatstvo i križ su svakako dva trijumfa, oni su simbol čovjekova uspinjanja i padanja, sramote i slave. Pred oči i srce slušatelja Ambrozije stavlja sve one trijumfe koje čovjek na zemlji može postići, misleći tako i na političku moć. Iskreni Ambrozije priznaje ljepotu i moć zemaljskoga trijumfa jer ga je i on na neki način osjetio, ali nasuprot tome ističe trijumf križa kao nove stvarnosti. Tako su bogatstvo i križ dva brda koja stoje jedan nasuprot drugome, dva rivala, dvije stvarnosti koje od čovjeka zahtijevaju neprestano uspinjanje. Govor o egipatskom bogatstvu kao simbolu ljudske moći ima komplementarnu i stimulativnu vrijednost sa željom postizanja suprotnog učinka u čovjekovu srcu.

Ova dva trijumfa, bogatstvo i križ, povezana su sa sramotom. Bogatstvo je sramota i križ je sramota, ali su bitne sastavnice ljudskoga života. Sramota je ona treća dimenzija koju Ambrozije ističe u čovjeka. Ta treća dimenzija dolazi nakon učinjenog djela; nakon što se dogodio trijumf na materijalnom i duhovnom području, rađa se neizbježno pitanje je li to sramota.

Zanimljivo je da se Ambrozije upušta u dublju analizu sramote. Naravno da nije riječ o njegovoj originalnosti nego o njegovoj spretnosti i inspiraciji Svetim pismom: »A mi propovijedamo Krista raspetoga: Židovima sablazan, poganima ludost.« (1 Kor 1, 23)

Usputno je spomenuto egipatsko bogatstvo dva puta,¹⁴ ali za sobom povlači neiscrpnu temu o čovjekovu moralnom i duhovnom životu. Ono je poslužilo kao polazišna točka za postizanje drugoga cilja. Pojavljuje se kao sjena nečega što je bez velike vrijednosti, a nestaje onoga trenutka kada se pojavi sjena duhovnoga bogatstva. Njegova usputnost stavlja čovjeka na put promišljanja i životne orijentiranosti prema novoj stvarnosti.

Usputno egipatsko bogatstvo stavlja Ambrozije nasuprot *obprobrium Christi*. Sramota koja se pripisuje Kristu je iznad egipatskih bogatstava, i u njoj se nalazi spasenje za sve i otkupljenje cijeloga svijeta. Kristova sramota odnosi sve čovjekove grijeha. Zato će se pozvati na proroka Davida koji je okusio sramotu svojega grijeha i koji je zatražio od Boga da ga oslobodi te sramote. David je molio da se ukloni od njega sramota u koju je sumnjao i koje se bojao jer je začeta u njegovu srcu. Začeće sramote ima za Ambrozija dvojako značenje: značenje grižnje savjesti i značenje sakramenta ispovijedi. Kralj David osjeća da je Bog od njega uklonio sramotu, oprostio mu, ali isto tako osjeća u svojoj nutrini začeće grijeha. Budući da i nakon ispovijedi sumnja u odsutnost grijeha, i dalje moli da mu otkloni sumnju moguće sramote.

Primjer Mojsija je još jedno iskustvo, prema kojemu je on izabrao radije patnju s narodom nego grijeh; većim je bogatstvom od egipatskih blaga smatrao muku Kristovu jer je gledao na plaću (Heb 11, 26). U kršćanskom shvaćanju Kristova sramota je slava.

Ambrozije ne ostaje samo na tome nego se pita: »Gospodine Isuse, ako je tvoja sramota slava, kolika će velika biti tvoja slava! Dakle, kakvi ćemo biti kada bismo sudjelovali na tvojoj slavi, ako smo već sada slavni na tvojoj sramoti?«¹⁵ Mi-

14 Usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, VIII, 15; V, 42.

15 *Isto*.

lanski biskup nastavlja i dalje, pozivajući se na uvrede, pljuvanje i sramotu Jahvina sluga (Iz 50, 6): »Gospodine, evo tvoje sramote! U njoj je spasenje svih; u njoj je otkupljenje svijeta; zahvaljujući njoj naša sramota je nestala. Ne želimo da nam ova sramota bude oduzeta, sramota križa Gospodina Isusa, koja oduzima naše sramote.«¹⁶ Ambrozije koristi vrlo dobru paralelu: grijeh–ispovijed, oproštenje–nutarnja sramota, sramota–slava, *obprobrium Aegypti–obprobrium Christi*. Bogatstvo koje proizlazi iz Kristove sramote poprima eshatološki karakter, dok ono egipatsko blijedi i nestaje, kako u stvarnosti tako i u daljnjoj Ambrozijevoj misli.

1.4. Odnos prema blagu

Pojam *thesaurum in terra* Ambrozije posuđuje iz Matejeva evanđelja (6, 19–20) i pojačava mu značenje, pozivajući se i na svetoga Pavla (Fil 3, 7–8). Dok to čini, izriče: »Ne govorim onako kako ja vidim nego kako vide drugi.«¹⁷ Slijedi iznošenje kršćanskoga stava prema zemaljskom blagu koje izaziva sramotu i sablazan u drugih. Ono što je u očima ovoga svijeta slava i čast to je u očima kršćanina propast. Vrijednost zemaljskom bogatstvu daje sam čovjek jer upravo po njegovu shvaćanju i korištenju tog Božjeg dara on postaje siromah ili bogataš. Ambrozije u zemaljskom blagu ocrta i samoga čovjeka, pa kaže: »Često se prosuđuje da je siromašan onaj čovjek koji izaziva smijeh i ruganje svojim prljavim odijevanjem i ružnim izgledom, budući da nema nikakvog vlasništva na zemlji.«¹⁸

Čovjekova ljepota i bogatstvo je njegova duša koja ima svoju baštinu sakrivenu na nebu. Nasuprot čovjeku siromahu stoji čovjek bogataš. Ovakve paralele su vrlo česte u Ambrozija. Naime pojam ili značenje sintagme *thesaurum in coelo* bogat čovjek ne može ni razumjeti ni čuti jer su mu uši začepjene i opterećene raskošnim šumom njegova odijela. U njima više odzvanja novac kao *thesaurus in terra* nego riječ Božja kao *thesaurus in coelo*¹⁹.

2. Blago u čovjeku

2.1. Blago srca

Čovjekovo srce je *thesaurus* iz kojega proizlaze »stare i nove stvari«, kao i »spasonosni i smrtonosni« mirisi koji se šire zemljom. Ovo se potvrđuje riječima: »Ja sam cvijet u polju i ljiljan u dolini.« (Pj 2, 1) Nakon ovoga citata slijedi niz primjera

16 *Isto*. Ovdje nije kraj govora o našoj i Kristovoj sramoti. Kristova sramota svakoga dana briše naše sramote. To dovodi u vezu sa sakramentom krštenja i ispovijedi. Njegova tvrdnja da 'Kristova sramota briše moju sramotu' kao da dobiva snagu sakramenta. Ta je snaga proizašla iz Kristova razapinjanja za mene.

17 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 8, 8. Pojavljuju se istoznačni pojmovi za *thesaurus in terra*: *dives, portio, patrimonium, possessio*.

18 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 9.

19 Nakon što su napravljene paralele, Ambrozije ih potkrepljuje biblijskim citatima: Mt 6, 19–20; 18, 20; 19, 20–21. 23. 26; Lk 18, 18. 20; 2Kor 6, 14; Fil 3, 7–8.

koji su nazvani »cvjetovi u dolini«: Pavao, Crkva koja je najljepši cvijet u polju, među ljudima. Vjera koju iskazuju vjernici širi se poput mirisa, i upravo u taj mirisni prostor je stao Gospodin i iz svoga trezora darovao miris spasenja. Polje na koje je stao Krist je židovski narod.

Ambrozije produbljuje svoje razmišljanje, pa stavlja naglasak na smisao Crkve na zemlji. Crkva je također cvijet koji je izrastao u istom trnju, među Židovima i hereticima, i kao takva širi miris vjere, pa i ona može reći: » Ja sam cvijet u polju i ljiljan u dolini.« Analogijom Crkvu približava ljiljanu. Crkva je ljiljan: kako blista ljiljan u polju tako svijetle djela vjernika koji pripadaju Bogu. »Ovaj ljiljan se rađa u trnju, to jest, među Židovima i hereticima; rađa se u interesima ovoga svijeta, koji su okupirali ljudski duh i dušu. Možemo interpretirati i na drugi način: kao što se ljiljan ističe među trnjem tako Crkva Božja blista iznad svih ljudskih zajednica.«²⁰

Vrhnac analoškoga govora je u izričaju da je »Krist cvijet« iz čijeg trezora izvire bogatstvo za vrijeme i poslije života²¹. I ovdje Ambrozije ubacuje njemu dragu temu o inkarnaciji Riječi Božje po kojoj je tijelo Kristovo tijelo koje je smrtno, ali ovijeno božanskom svjetlošću. Za njega nerazdvojno idu rame uz rame Krist i Crkva, što potvrđuje međusobnim unutrašnjim dijalogom u kojemu Krist govori kako je ona njegova ljubljena prijateljica, a On njoj ljubljani (Pj 2, 3). Zato govoriti o *thesaurusu*, koji se krije u Gospodinovu srcu i koji se razlijeva po cijeloj zemlji, znači govoriti istovremeno o ulozi Crkve u svijetu.

O kojem mirisu je riječ? Riječ je o otkupljenju svijeta. Šireći se putovima ovoga svijeta, on pročišćava putove grešnika i blago pomazuje vodom života. U ovaj kontekst se uklapa i Ambrozijev govor o jabuci koju dovodi u vezu s Kristom. Kao što jabuka koja visi ima sladak okus i miris, tako je i Krist dok je visio na drvetu širio iz trezora svojega srca spasenje i otkupljenje svijeta.²²

U govor o *thesaurusu* dobro se uklapa i govor o molitvi. Ističe učinkovitost molitve koja mora postići strah Božji i Božje znanje koji su potrebni za shvaćanje pravoga smisla traganja u životu. Pravo traganje je traganje za skrivenim srebrom ili blagom koje se može otkriti tek kada se zavapi s mudrošću. To blago je Riječ Božja (Izr 2, 3–5; Ps 118, 38). U ovom kontekstu govor o *thesaurusu* ima duhovni smisao, pa stoga i eshatološki.

Čovjekovo srce je kuća u koju ulazi zlo. Zlo ulazi svaki puta kada čovjek ne odvraća svoje oči od javnih zabava, od težnje za isticanjem svjetovnoga i od svega materijalnoga što uznemirava njegov duh.

Ovdje, kao i na drugim mjestima, na vrlo iskustven način govori se o neiskustvenim stvarnostima. Takav govor dio je eshatologije koja temelji svoju vjerodostojnost i misli na antropološkim iskustvima i na duboko utemeljenoj vjeri u Boga. Ovdje Ambrozije kao dobar eshatolog koristi slike, simbole, znakove te svoja iskustva i iskustva onih ljudi po kojima se ostvarivala Božja objava. Ambrozije svjedoči

20 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 5, 7.

21 Ovakvo tumačenje utemeljeno je na komentaru *Pjesme nad Pjesmama III* od Origena.

22 Usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 5, 9.

da se Božja objava koristila onim prostorom i vremenom u kojem se čovjek nalazi te onim *thesaurima* koji čine duhovnu ili materijalnu sastavnicu cjelokupnog čovjekova hoda kroz povijest.

2.2. *Blago pamćenja*

Iščitavajući tekstove svetoga Ambrozija, otkriva se sve ljepši i ljepši govor o blagu. Ovdje je riječ o blagu našega pamćenja. U ljudsko se pamćenje pohranjuju duhovna i intelektualna blaga iz života i Svetoga pisma, ponajprije zakon pravednosti, pa je stoga potrebno neprestano o tome razmišljati i hraniti dušu. To razmišljanje Ambrozije naziva preživljavanjem, baš kao u životinja koje ni izdaleka nemaju moć pamćenja kao čovjek, a ipak neprestano »razmišljaju« o pojedenoj hrani. Čovjekova memorija svakoga dana postaje sve veći trezor koji mora ispravno koristiti. Stoga kaže: »I mi moramo iz škrinje svoje memorije izvlačiti duhovno sijeno, iz naše utrobe i preživati ga. Hvalospjevi, pjesme, psalmi neka budu za nas zakon Gospodnje pravednosti. Pjevajmo psalme s duhom, pjevajmo ih također s intelektom.«²³ Bogatstvo duha i budućega uživanja u vječnosti ovisi upravo o sadašnjem ophođenju sa zakonom Gospodnjim i njegovu provođenju u zemaljskom životu.

Ambrozije se često inspirirao upravo psalmima dok je govorio o vječnom *thesaurusu* koji je duša. Dušu se mora neprestano »obrađivati« i pripremati za sjeme. Čovjekovo srce također je u središtu Ambrozijeva teološkog promišljanja. Oboje, duša i srce, moraju biti plodni. Darovi Duha Svetoga su ti plodovi, oni su nebeska čudesa koja obogaćuju ljudski život, i zato Gospodin savjetuje da se stvara vječni *thesaurus* kao svrha svih darova i duhovnih plodova. Plodnost duši i srcu daje i čovjekova memorija iz koje se izvlače pohranjena bogatstva. Svako blago koje čovjek posjeduje u srcu, duši ili pamćenju treba služiti otkupljenju duše za vječni život, a ne njezinoj propasti.

3. *Blago na nebu*

3.1. *Obogaćeno blago*

Znamo da su mnogi koji su darivali svoja privatna dobra siromasima već na ovom svijetu obogaćeni jednim posebnim blagom. Ovo je veoma lijep dokaz koji potiče na milosrđe. Ne treba tražiti od Gospodina ovozemaljsku nagradu niti se pouzdavati u dobra koja se odnose na ovaj svijet, nego se radije pouzdati u sigurnost da je Bog baština onim ljudima koji su ostavili sve što su imali. Krist je savršena nagrada kreposti.²⁴

23 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 7, 25. Ambrozije približava određena blaga: *ruminare* i *in memoria redire*, te *alimenta* i *codex*. Ovdje nam može poslužiti ono što Augustin svjedoči o moći memorije: »Evo dolazim na poljane i u velike dvorane pamćenja, gdje je riznica nebrojenih slika svakojakih stvari unesenih osjetilnim opažanjem. Ondje je pohranjeno i sve što god mislimo, bilo da uvećavamo ili umanjujemo ili bilo kako mijenjamo ono što naša osjetila prime, i sve drugo što je onamo povjereno i spremljeno, a što zaborav još nije progutao i pokopao.« (*Ispovijesti* X, 7, 12)

24 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 8, 11.

Odricanje od jednoga je stjecanje drugoga. Od odricanja do stjecanja veoma je kratak put, ili on čak i ne postoji, jer onoga trenutka kada se čovjek prestane pouzdati u dobra ovoga svijeta počinje pouzdanje u Boga i stjecanje novoga, posebnoga blaga. Nebeski *thesaurus* je Krist koji je još za života obećao buduću stvarnost²⁵.

Ambrozije stavlja pred čovjeka dva nasljedstva koja je Gospodin ostavio: prvo se odnosi na privatno vlasništvo kao što su zlato, srebro, čast i slava, a drugo se odnosi na Njega samoga. »Imaš mnoga dobra, izaberi ono što misliš. Neka te ne zbuni broj ponuda nego neka ti milost donese; ne će te osloboditi muke, ali će ti donijeti rezultat. Nasljedstvo koje pripada Bogu praćeno je mukom i naporom.«²⁶ Kako bi opravdao ovakav govor, Ambrozije se poziva na biblijske uzore kao što su Mojsije, David, Salomon, Jeremija, sv. Pavao. Ovdje se pojavljuje biblijski izvor: »Uzdao sam se u Gospodina i on me pogledao« (Ps 39, 2), koji se odnosi na one koji su se uzdali u Boga i očekivali ga kao svoje blago. Pogled je usmjeren prema čovjeku koji treba tražiti i zahtijevati onaj dio blaga koji će skrenuti Gospodinov pogled na njega i donijeti mu ono što izriče *uberiore thesauro locupletatos*, tj. posebno blago. Sam Ambrozije navodi kako su rijetki oni ljudi koji traže ovakvo posebno blago, koje se odnosi na Krista, na Božju sigurnost, na milosrđe, na vječnu baštinu, na raj, na vjeru u Krista, na dar milosti i na buduće stvari.

Zatim se obraća čovjeku: »Također i ti, ako želiš biti 'Bog' u očima grešnika, strašan u očima kraljeva, toliko poštovan pred drugima da primiš njihovu podložnost kao 'Bog', također i ti trebaš prezreti stvari na ovome svijetu i odlučiti se za muku Kristovu.«²⁷ Ovdje blago ima širi pojam i moglo bi ga se na temelju gore rečenoga još malo produbiti. Naime blago je ono što se odnosi na *sustinui* i na *respexit*. Prvo se odnosi na čovjeka i njegovo iščekivanje koje je obilježeno poniznošću, siromaštvom i pogrdama drugih, a drugo se odnosi na Gospodinov pogled kojemu je plod darivanje vječne nagrade.

3.2. *Blago mudrosti i znanja u Kristu*²⁸

Polazišna točka razmišljanja u Ambrozija je ono što donosi Psalam 118. Svaki redak psalma poslužio je dubljoj analizi željenog pojma.²⁹ Da bismo shvatili pojam koji istražujemo, potrebno je krenuti od riječi: »Tvoja ću pravila čuvati« (118, 7–8). Ističe se pojam *custodiam* koji u sebi krije mogućnost širega govora o *thesaurusu*. Volja je autora Psalma, Davida, doći do spoznaje punijega mističnog smisla kako bi se i sam mogao približiti skrivenim dubinama nebeskih misterija i kako bi mu se otvorili kovčezi blaga mudrosti i znanja skriveni u Kristu. Ovdje se ubacuje:

25 Aludira na raspetog razbojnika u Lk 23, 43.

26 *Isto*, 8, 13.

27 *Isto*, 8, 15.

28 Izvor ovoga pojma je biblijski: Kol 2, 3; Psalam 118, 7 — 8; Pj 1, 2. 4. 13; Lk 1, 35; Mt 6, 6.

29 Dobro je napomenuti kako je cijelo djelo koje je pred nama Ambrozije sastavio prema alfabetu te da se kao početne misli držao svakog retka 118. psalma (a prema našem obilježavanju riječ je o 119. psalmu).

»Kralj me uveo u odaje svoje« (Pj 1, 4), što aludira na mistično ulaženje u drugu stvarnost. Očito je riječ o mističnom smislu u kojem je kralj zaručnik sam Krist koji u svoje mistične odaje uvodi zaručnicu kako bi primila poljubac s njegovih usana. Za Ambrozija je soba u koju zaručnik ulazi vrijeme Kristove muke, cijena žrtve, prolijevanje krvi, pomazivanje groba, misterij uskrsnuća. Sve ovo Ambrozije povezuje s rađanjem Crkve koja je uvedena u intimnu prostoriju Krista zaručnika, gdje je primila njegov poljubac. Ona nije samo ušla u intimnu prostoriju nego je još i primila ključeve kao posljedicu legitimnoga ženidbenog odnosa. Intimna soba u koju Crkva ulazi je Kristovo tijelo. Nju je Zaručnik uveo u intimne misterije, njoj je povjerio ključeve da bi otvorila kovčege blaga spoznaje svetih realnosti, da bi rastvorila vrata koja su bila otprije zatvorena, da bi spoznala milost smirenja te doživjela san pokojnika i moć uskrsnuća.

Blago se krije u Kristu, koji je i sam *thesaurus*, a do njega se može najbrže preko Crkve koja je dobila obavezu čuvanja toga blaga i zadaću uvođenja drugih u intimne prostore mističnoga Kristova tijela. Crkva će nuditi ono što je otkrila u sobi Zaručnikovoj, a to su *sacramenta baptismatis*³⁰. Blago o kojem je ovdje riječ ne zadržava se samo na eklezijalnoj razini nego dopire do samoga Boga. Ambrozije poziva na otvaranje unutrašnjih vrata svakoga čovjeka kako bi u njega mogla ući blaga koja se odnose na spoznaju nebeskih stvarnosti. Ta nebeska stvarnost je Kraljevstvo Božje koje je slično blagu sakrivenom u polju. Ni zlato, ni srebro, ni novac ne mogu se usporediti s tim blagom, nego samo Božje riječi: riječi čiste, srebro prokušano u vatri. Samo se pomoću ovoga blaga može kupiti čak i Kraljevstvo nebesko.

U *thesaurus* mudrosti i znanja koji je sakriven kao u polju ucijepljene su riječi nebeske i čovjek koji ga nađe mora ga čuvati u srcu i ne razglašavati pred drugima. Važnost otkrivenoga blaga i njegova čuvanja Ambrozije ističe riječima upozorenja: »Pazi dakle! Ne otkrivaj nevjernicima svoje bogatstvo, premda će se pretvarati da su ti prijatelji, ne otkrivaj im najintimnije kutke svoje kuće. Ne otkrivaj trezor za koji Babilonci ne trebaju znati, ako ne želiš da dođu i otmu ga tvojim nasljednicima te unište nasad tvoje moći.«³¹ Riječ je o nebeskim misterijima u kojima se nalaze *thesauri scientiae et cognitionis suae*. Ambrozije se u svome izlaganju počesto vraća na ulogu Crkve, koja kao zaručnica može reći: »Kralj me je uveo u svoju intimnu sobu.« (Pj 1, 4) On mi je dao prodrijeti u njegovu tajnu u kojoj se krije blago mudrosti i znanja.³²

Ovo blago je povezano sa srećom. U trezoru mudrosti i znanja krije se čovjekova sreća, a ne u zlatu ili srebru, odjeći ili posjedovanju, vinogradima ili umjet-

30 Usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 1, 16–17. Za Ambrozija ulaženje u zaručničku sobu znači ulaženje na euharistijsko slavlje, a na tom slavlju se usavršavaju *sacramenta baptismatis*. Postoji i drugo mišljenje: da se *sacramenta baptismatis* odnose na mistagoške kateheze.

31 *Isto*, 2, 28.

32 Blago sakriveno u blagu: Krist, Crkva i čovjek. Ideja je poznata još u Origena, čijim se duhovnim i intelektualnim iskustvom poslužio i Ambrozije. Prevladava biblijska orkestracija kojom se pojačava potreba traženja i čuvanja *thesauri scientiae et cognitionis*.

ničkim djelima. Čovjek koji živi po duhu na tragu znakova nebeske volje raduje se kao da sve posjeduje. U Ambrozijevu izlaganju pojavljuju se biblijski likovi — kao što je David, koji su radi života po duhu i na tragu Božje volje postali prepunjeni mudrošću i znanjem. Oni su postali pozorni na nebeske stvarnosti i postigli trostruko značenje mudrosti: teoretsko, praktično i racionalno. I upravo radi toga su mogli prodrijeti, po objavljivanju Duha Božjega, u najtajanstvenije dubine evanđelja i spoznati moralnu vrijednost koja je vrhunac bogatstva i uživanja.³³ Biti pozoran značilo bi preko stvorenih stvarnosti otkrivati i razumjeti one nevidljive božanske i nebeske koje su pravo bogatstvo, a prema kojima galopiraju duša i Crkva, kočije Božje.³⁴ Galopiranje samo po sebi označava životnu snagu i kretanje prema nekom cilju koji se osjeća, ali ne vidi. To je put od »poznatoga« prema »nepoznatome«, to je put Crkve i čovjekove duše prema vječnosti.

3.3. *Blago za nebo*

Čovjek treba okružiti svoje srce nematerijalnim, ne nečim prolaznim što pripada zemaljskoj stvarnosti. Nebeskoj stvarnosti ne smije se pridodavati nikakva težnja koja se odnosi na materijalnu, vremensku, ništavnu i nepostojanu stvarnost. Ne smiju se pomiješati domišljate grešne zemaljske stvarnosti s božanskom. Štoviše, ne smije se povrijediti proročka vizija ili vječna maksima kao sveti znak. Ambrozije naziva čovjeka dobrim mjenjačem (*bonus nummularius*) koji prokušanim duhom treba odvajati novac od Gospodina, čisteći ga od svake nečistoće, te ga uranjati u izvor spasenja. Izvor spasenja je upravo ono što Gospodin govori — kako treba sakupljati blago na nebu (Mt 6, 19 — 20).

Ambrozije izričito kaže čovjeku koje je njegovo blago i koji mu je izvor spasenja: »*Thesaurus* su vjera, pobožnost i milosrđe. Tvoj *thesaurus* je Krist. Ne smiješ ga promatrati kao zemaljske stvarnosti, tj. kao stvorenje, jer On je Spasitelj svega stvorenoga. Moje je spasenje došlo po čovjeku. Taj mi je čovjek oprostio grijeh s jednom snagom ali ne ljudskom, nego božanskom«³⁵. Iz Krista *thesaurusa* izvire oprostjenje grijeha i vječni život. Do Krista se stiže intelektom koji je čovjekovo dragocjeno blago. Ako je ta inteligencija zemaljska, lomljiva, onda će je načeti moljac hereza i rđa nevjernosti. Zato treba uzdići svoje misli i biti uvjeren kako je moguće i preko smrtnoga tijela doći do spoznaje mistične Kristove stvarnosti: »To više, Gospodin Isus, u kojem je sakriveno blago spoznaje i mudrosti, je sišao k nama u božanskom milosrđu, kako bi nam otvorio zaključana vrata, razotkrio enigme i objavio tajne. Dođi dakle Gospodine Isuse i otvori nam vrata!«³⁶ Ovo je Ambrozijev pogled u budućnost, u život koji je na prvi pogled sakriven i nedo-

33 Usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 2, 32,

34 Riječ je o alegorijskom tumačenju pojedinih biblijskih tekstova: Pj 6, 11; Izl 7, 12; 14, 9.

35 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 12, 3. Donosimo izričaje koje je Ambrozije koristio: *thesaurus tuus est fides, pietas, misericordia, thesaurus tuus Christus est, thesaurus noster pretiosus intellectus est, scientiae sapientiaeque thesauri, thesauros pacis, in vase fictili thesaurus*.

36 *Isto*, 12, 4.

stižan za čovjeka, ali otvorenost čovjekova duha prema Božjim tajnama dovodi do zaključka kako postoji nebeski *thesaurus* od kojeg se živi i u kojem će se živjeti.

3.4. *Blago mira*

U središtu Ambrozijeva razmišljanja o blagu nalaze se dva neba i dva čovjeka. Jedno je nebo u kojem se nalaze svete kreposti. Ono ne sadrži ništa nesigurno i ništa zemaljsko. Međutim postoje i nebesa koja se nalaze na zemlji, koja kazuju slavu Božju. To utemeljuje na riječima svetoga Pavla: »I kao što smo nosili sliku zemljanoga, nosit ćemo i sliku nebeskoga.« (1Kor 15, 49) Nebesa koja se nalaze na zemlji su oni vjernici koji su skinuli sa sebe staru odjeću i odjenuli novu, te na taj način svojim životom upućuju na »život koji je na nebesima« (Fil 3, 20). Oni su trezori blaga u kojima stanuje vjera, ozbiljnost, ustrajnost, nauka i nebeski život. Ističe se zemaljski i nebeski čovjek; prvi je pao jer je sagriješio po svojim djelima, a drugi, sačuvavši čistoću, provodi anđeoski život. Ovaj drugi zna kontrolirati svoje tijelo razboritim bdijenjem, zna uskladiti svoj razum s potrebama, zna dijeliti svoje bogatstvo siromasima u milosrdnoj velikodušnosti.

Nebo na zemlji sadrži nebeske kreposti koje se nalaze u srcu pravednoga čovjeka kao osnovni životni principi. Riječi proroka Izaije: »Nebesa su moje prijestolje« (66, 1) daju Ambroziju mogućnost duhovnog poimanja eshatoloških mjesta i stanja. Sam Ambrozije iznosi svoje mišljenje: »Za mene je nebo čovjek u čiju dušu dolazi Krist i kuca na njegova vrata, i ako bi mu otvorio, on odmah ulazi.«³⁷ Na neki način ono eshatološko se događa već sada, to jest u svakom trenutku kada se spremno otvaraju vrata. Otvoriti vrata Kristu koji kuca znači utjeloviti u sebi one nebeske stvarnosti koje su došle po riječi Božjoj. Na taj način čovjek dopušta da se Bog nastani u njemu.

U ovaj eshatološki govor se savršeno uklapa Ambrozijev govor o dvije Crkve čiji se kontinuitet ne prekida: to su proslavljena Crkva i ova na zemlji. Za čovjeka koji postigne savršeno posvećenje već na zemlji počinje stvarnost neba.³⁸ U eshatološkom govoru Ambrozije pod utjecajem Origena pravednike izjednačuje s nebom i dovodi ih u vezu sa stanovanjem *Verbuma*.

Krist je *thesaurus* koji svakako mora ući u čovjekovu dušu ako on želi postići vječni život. Taj ulazak Ambrozije povezuje s inkarnacijom Božje riječi u utrobi Djevice Marije, po kojoj su zrake sunca obasjale cijeli svijet. Uspijevaju ga primiti samo oni koji žele prosvjetljenje vječnoga sjaja koje nijedna noć ne može potamniti. Ovo sunce na zemlji koje gledamo svaki dan ustupa mjesto noći; Sunce pravde koje nikada ne zalazi, jer Mudrost ne pripušta mjesto zlu. Na vrlo slikovit način upućen je poziv čovjeku: »Onaj koji dolazi i kuca na naša vrata, želi zauvijek ostati. Naš je grijeh ako uvijek ne ulazi i zauvijek ne ostane. Njegovim dolaskom, neka ti budu vrata širom otvorena! Otvori svoja vrata; raširi svoj duh kako bi vidio koliko

³⁷ *Isto*, 12, 12.

³⁸ Toscani Giuseppe, (1974): *Teologia della chiesa in sant'Ambrogio*, Milano, Vita e pensiero, 410—411.

je bogata jednostavnost, da je mir bogatstvo, i kako je ljupka milost. Raširi svoje srce! Idi ususret suncu vječnoga svjetla koje prosvjetljuje svakoga čovjeka.«³⁹ Spominjanje vječnoga svjetla i sunca pravde koje nikada ne zalazi upućuje na vječni život i vječno blago koje se nudi i koje čeka one koji žele otvoriti prozore i vrata svojega duha. Vrata srca i duha su čovjekovo bogatstvo koje se otvara pred svjetlom vječnoga sunca o čijoj toplini i prosvjetljenju ovisi spasenje cijeloga svemira.

3.5. *Blago na nebu*

Biblijski lik oko kojeg Ambrozije razvija svoju eshatološku misao je kralj David. On je onaj koji je svojim životom posvjedočio kako živjeti na zemlji znači biti stranac. Sam je David potvrdio kako je čovjek stranac i došljak na zemlji, ali moli da Gospodin ne skriva od njega svoje zapovijedi (Ps 118, 19). Ove su riječi poslužile Ambroziju kao još jedan opravdani motiv i biblijski argument za dublje shvaćanje smisla ljudskoga života. Za Ambrozija ne može svaki čovjek izgovoriti riječi »ja sam došljak na zemlji«. To može reći samo onaj čovjek čija se baština nalazi u Gospodina, onaj koji se odrekao zemaljskih briga i sa sebe skinuo svaku ovisnost o zemaljskoj pohlepi. To može reći onaj koji se žalosti zbog dugoga zemaljskog života i kojemu je produžen boravak na zemlji. Takav čovjek teži što prije vratiti se »onamo odakle je došao«. Ambrozije se ovdje služi jednom biblijskom slikom i događajem izlaska iz egipatskog ropstva. Ljudska i fizička glad su natjerali Abrahama da se spusti u Egipat (Post 12, 10). Tada je otkrio da je u Egiptu ipak prisutna druga glad, glad uma opterećenog tjelesnim užicima koji su se razlikovali cijelom zemljom. Ambrozije na temelju Abrahamova iskustva ocrtava slabost ljudskoga tijela koja se očituje u prisvajanju dobara drugih, u prihvaćanju razvratnosti kao ugodnosti i u opterećenju srca ohološću. Iako je Abrahamov duh bio umjeren, ipak je zbog slabosti svojega tijela sišao u Egipat, tj. podlegao je tjelesnoj slabosti⁴⁰.

Na temelju ovoga biblijskog događaja Ambrozije naglašava kako svaki čovjek kojemu je Gospodin baština boravi privremeno na zemlji, njom prolazi kao stranac i nikada nije njezin stanovnik, baš kao što je Abraham bio privremeno u Egiptu, a nikada njegov stanovnik. Zato govori o idealnom Egiptu iz kojega nema povratka i gdje se živi neki drugi život. To je život koji proizlazi iz obilja kreposti i koji je bogat blagom koje ni smrt ne može uništiti⁴¹.

Ovdje je riječ o čovjeku svecu koji je postigao takvo stanje duha na zemlji da može okrenuti leđa ovisnicima o zemaljskom blagu i reći: »Jao, jao stanovnicima zemlje!« (Otk 8, 13) Onaj tko je sjedinjen s Kristom ne boji se te osude jer je u srodstvu s Bogom i čuva svoje blago na nebu (Ef 2, 19; Mt 6, 20).

Ambrozije govori o smislu ljudskoga života na zemlji. On ne završava ovdje, nego na nebu. Čovjek je samo putnik na zemlji i sugrađanin svetih. Aludira na

39 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 12, 13.

40 Usp. Ambrozije, *De Abraham*, II, 4, 14.

41 Usp. Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 3, 31.

život vječni. Stavlja naglasak na duhovno blago (Jak 4, 6; 1Pt 5, 5), kao što je su-
život sa siromašnima, trpljenje, nadasve poniznost⁴² i suosjećanje s nama sličnima,
jer siromaštvo se sviđa Bogu više nego gomilanje materijalnoga bogatstva. Za uzor
je postavio samoga Krista (Kol 2, 19): »On koji se suosjeća sa svima, napada drske
jer nema većega zla nego s oholim prezirom pristupati braći. Prezirkom netrepe-
ljivošću tjeramo naše bližnje, prosuđujemo kako nisu vrijedni naše dobrote jer su
bijedni, premda znamo da je siromaštvo draže Bogu nego stjecanje blaga.«⁴³

4. Zaključak

Eshatološki govor je govor o »posljednjim stvarima«. U širem smislu govoriti
eshatološki znači govoriti o prošlosti, sadašnjosti i budućem životu. Rječnik kojim
se služi eshatologija je veoma raznolik i bogat; no ma kako bio sveobuhvatan, još
uvijek ne može obuhvatiti onu stvarnost koju želi navijestiti. Manjkavost rječnika
podrazumijeva poteškoću: kako na vremenski način govoriti o nevremenskim
stvarima? Kako preko materijalnih stvari promatrati duhovne? Kako preko ne-
čega što prolazi tumačiti neprolazno? Drugim riječima: na koji način uzdići čov-
jeka na »višu razinu duha i tijela«?

Ovu teološku poteškoću pokušali smo potvrditi, ali i pojasniti na temelju onoga
što se krilo u Ambrozijevoj misli, a što je zaživjelo u pojmu *thesaurus*. Eshatološki
vid ovoga pojma otkrio nam je i potvrdio antropološke i kristološke temelje krš-
ćanske eshatologije.

Ambrozijevo promišljanje o pojmu *thesaurus* pomoglo nam je u istraživanju
antropološke istine u svjetlu teološke misli koja se odnosi na smisao čovjekova
postojanja i življenja, na umiranje zemlji i rađanje nebu, na individualnu i kolek-
tivnu pravednu nagradu za čovjeka i cjelokupnu stvarnost.

Isto tako došli smo do uvida u kristocentričnost svega stvorenog. U središtu
kršćanske eshatologije je Krist koji postaje jedini i pravi *thesaurus*. Istraženo je
kako eshatološki govor u Ambrozija dobiva svoj smisao ukoliko ga povezuje s Kri-
stom. Preko jezika i simbola kojima se Ambrozije služio uvijek se dolazilo do Kri-
sta; sve vrste ljudskoga blaga u glinenim posudama pronalaze mjesto u Kristovoj
riznici vječnoga života.

I na kraju, pronašli smo eshatološki optimizam. Koliko god se radilo o nečemu
što u sebi nosi naziv »posljednji«, ipak Ambrozije podcrtava da sve stvoreno blago
u sebi uključuje nadu u »vječno«, jer Bog želi da se svi ljudi spase.

42 Za Ambrozija je poniznost najvažnija krepost koja je došla do izražaja prilikom utjelovljenja riječi
Božje; ona je ta koja ne dopušta bezrazložnu napuhanu pamet, oholost duha i razvratnost tijela.

43 Ambrozije, *Expositio psalmi CXVIII*, 3, 37.

The Eshatological Perspective on the Concept »Thesaurus« in Ambrose's Work Expositio Psalmi CXVIII

Drago Tukara *

Summary

Seeing as man's existence can be brought into peril at any moment, the author of this article has chosen to portray the illustrious man of the church of the fourth century who through his exegetical ability and pastoral activity urges man to make his passing from this life into the next with courage. Saint Ambrose fixes his gaze upon Christ and at the same time keeps vigilant watch over man. The treasure which is Christ and also man is at once obvious, therefore the author of this article carries out his research from the eschatological aspect. The article is divided into three sections.

In the first section the author speaks of the riches of the earth — material goods which man possesses and which are needed for his security during his sojourn on earth. He expresses a positive view of earthly goods which are the fruit of God's creative love. Earthly riches can be viewed in negative terms in the event that man depends upon them exclusively. To illustrate this the author stresses that the wealth of Egypt, a symbol of power on earth, becomes powerless in the encounter with man's »last things«, namely, death and eternal life.

In the second section the author discusses the wealth within man himself — his intellectual and spiritual life which can render him the wealthiest or the poorest of men. He emphasizes man's mental and spiritual capabilities, his heart as an inexhaustible treasury of wealth, and his memory as archival material for research.

In the third section, we come to the focal point of the author's research — the riches of heaven. Biblical texts are interwoven with a personal experience of faith in the One who surpasses all creation. The author presents the wealth of expression and interpretation connected with the concept thesaurus in coelo as the final signpost on the road of man's existence and existence in its totality, with an evident accent on God's love and fidelity which do not abandon man even after death.

Key words: Jesus Christ, eschatology, thesaurus, eternal life, heart, soul, reason, wealth

* Dr. sc. Drago Tukara, The Catholic Theological Faculty in Đakovo, University Josip Juraj Strossmayer of Osijek. Address: Petra Preradovića 17, p. p. 54; 31400 Đakovo, Croatia. E-mail: drago.tukara@gmail.com